

سلام الله عليها

نور فاطمه زهرا

کتابخانه دیجیتال
www.noorfatemah.org

احكام اعتكاف

محمد حسين فلاح زاده

مقدمه

ضمن آرزوی قبولی طاعات و عبادات، حال که این توفیق نصیب شما شده است که در جمع معتکفین حاضر هستید جا دارد با تأمل و تدبر نسبت به این عبادت اهتمام داشته باشید.

گرچه در خصوص اعتکاف کتابهای مفصلی نوشته شده است اما اکثراً در فضل این عبادت و یا احکام آن بوده است. در این نوشته چند توصیه عملی به معتکفین گردآوری شده است که تقدیم می‌گردد.

۱- آمادگی و تهیا:

معتکف باید قبل از ورود به اعتکاف خود را از نظر معنوی و روحی آماده کند. باید نسبت به اموال دقت کنید، نسبت به مکان انتخابی بی تفاوت نباشید. از قبل بگیریید که به یک سفر سرنوشت‌ساز می‌روید لازم است یک جلد قرآن، مفاتیح الجنان، نهج‌البلاغه و صحیفه سجادیه و خودکار و کاغذ و لباسی پاک و مختصر پولی که شبهه‌ای در آن نیست به همراه داشته باشید.

۲- حضور دل:

معتکف با ورود به مسجد عبادت را با رضایت حضرت حق و قریه‌الی الله شروع می‌کند. به دلیل اهمیتی که حضور قلب در عبادت دارد به شما معتکفین توصیه می‌شود هنگام ورود به مسجد در حالی که از اعمال خود بیم و ترس دارید اما به فضل پروردگار امیدوار باشید.

۳- برنامه‌ریزی و زمانبندی:

معتکفین برای خود برنامه دقیقی داشته باشند که به عنوان نمونه به چند مورد اشاره می‌شود:

۳-۱- در طول اعتکاف با وضو باشید: این سنت حسنه که در تقلیل گناه مؤثر است و کمتر در بین جامعه رواج دارد به عنوان یک دستورالعمل به معتکفین توصیه می‌شود.

۳-۲- نماز جماعت: همه نمازهای واجب را به جماعت بخوانید و اگر مردم رضایت داشته باشند از امام جماعت بخواهید که سجده‌ها، رکوع‌ها و قنوقها را طول دهد و حتی الامکان تعقیبات کامل نماز و اوقات آنها مراعات گردد.

۳-۳- خوردن و آشامیدن: به میزانی تناول کنید که حال عبادت داشته باشید مطلقاً از پرخوری پرهیز کرده و به میزان نیاز آب و طعام استفاده نمایید.

۳-۴- قرائت قرآن کریم: در طول برنامه اعتکاف به میزانی که میسر است قرآن بخوانید و از علمایی که در بین شما هستند بخواهید در خصوص بعضی آیات برای شما سخن بگویند.

۳-۵- اقامه نمازهای مستحبی: سعی کنید در این ایام نوافل را به جا آورید چهار رکعت نماز پس از نماز مغرب و دو رکعت نماز نشسته پس از نماز عشاء دو رکعت قبل از نماز صبح، هشت رکعت قبل از اذان ظهر و هشت رکعت قبل از نماز عصر و ۱۱ رکعت نماز از نیمه شب تا قبل از طلوع فجر که نافله و نماز شب است، این نمازها به صورت دو رکعتی خوانده می‌شوند.

۶-۳- انجام مطالعه و تشکیل جلسات علمی : حال که توفیق دارید در خانه خدا به یکی از بهترین عبادات بپردازید از علماء حاضر در این شهر دعوت کنید تا برای جمع شما سخنرانی و وعظ کنند. در صورتی که در این شهر و مسجد عالمی یافت نشود از مطالعه کتاب غافل نشوید . موضوع مطالعه از قبل آماده شود. اگر مطالعه از عبادات معمول برتر نباشد قطعاً کمتر نخواهد بود.

۷-۳- بهره‌گیری از مراسم مداحی و قرائت قاریان برجسته : مداحان عزیز مناجات‌ها و دعاها و قاریان گرامی آیات قرآن را برای معتکفین بخوانند. مناجات امیرالمؤمنین در مسجد کوفه با صدای خوب و مداحی ترجمه آن تحفه‌ای بس گرانبها برای معتکفین خواهد بود.

۴- حفظ دستاوردها:

شایسته است معتکفین از دستاورد اعتکاف به خوبی مراقبت کنند. اگر در این سه روز موفق شدند و محاسبه دقیقی از اعمال خود داشته باشند . یا توانسته باشند با قرآن انس پیدا کنند و از عبادات لذت ببرند، این روش را به تمام روزهای سال بکشانند. اگر توفیق توبه پیدا شد این توفیق را به راحتی از دست ندهند و خود را با گناه آلوده نکنند و توبه نکنند.

۵- رعایت دقیق احکام مربوط اعتکاف:

به منظور آگاهی بیشتر معتکفین عزیز به احکام اعتکاف کتابی در این خصوص تهیه و برای کلیه مراکزی که این سنت حسنه برگزار می‌گردد ارسال شده است حتماً نسبت به مطالعه آن اقدام نمایید.

۶- خلوت‌گزینی جهت عبادت:

اگر امکانات مسجد اجازه بدهد معتکف در قسمتی از مسجد جای ویژه‌ای برای عبادت در نظر بگیرد تا در این مکان بدون مزاحمت دیگران به انجام مستحبات و اعمال خود بپردازد.

۷- رعایت نظافت و بهداشت محیط اعتکاف:

شایسته است معتکفین در اوقات نمازها لوازم خود را جمع و جور کنند و مسجد را برای اقامه نماز جماعت آماده نمایند. خوابیدن در زمان نمازها و نامرتب بودن لوازم شخصی اثر خوبی برای نمازگزاران ندارد.

۸- دعای خالصانه:

از همه عزیزان تقاضا می‌شود جهت استفاده بیشتر از این فضای عرفانی و روحیات بالای معنوی تحصیل شده از برکات ایام اعتکاف دعای خالصانه و خاضعانه برای تعجیل در ظهور آقا امام زمان (عج) ، سلامتی و دوام عمر پر برکت برای مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای (دام عزه)، افزایش عزت و اقتدار نظام مقدس جمهوری اسلامی در عرصه‌های بین‌المللی و همچنین نزول برکات و نعمات آسمانی از درگاه حق باری تعالی مسئلت نمایند امید است مورد اجابت واقع شود.

انشاء الله

معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

دبیرخانه ستاد عالی کانون‌های فرهنگی مساجد

پیشگفتار

اسلام، فکر جدایی از زندگی دنیا و گوشه نشینی و کناره‌گیری از مردم و به تعبیر دیگر رهبانیت رباطل و ناپسند اعلام کرد، اما اعتکاف را به عنوان فرصتی برای بازگشت به خویش و خدای خویش قرار داد، تا کسانی که از هیاهو و جنجالهای زندگی مادی خسته می‌شوند، بتوانند چند صبحی با خدای خود خلوت کنند و جان و روح خود را با خالق هستی ارتباط دهند، و با توشه معنوی و اعتقادی راسخ و ایمان و امیدی بیشتر به زندگی خود ادامه دهند، و خود را برای صحنه‌های خطر و جهاد در راه خدا آماده سازند و همیشه با یاد خدا تلاش کنند و خود را در محضر پروردگار ببینند و از نافرمانی او بپرهیزند و به سوی سعادت دنیا و آخرت گام بردارند. که با اندک تأملی در احکام و مسائل این برنامه زیبای عبادی پی به چنین حقایقی خواهیم برد.

از آنجا که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، سنت اعتکاف حیات دیگری یافته و جمع زیادی از مشتاقان به ویژه جوانان بدان روی آورده‌اند و چون در سابق، کمتر مورد توجه بوده، احکام آن در اکثر رساله‌های توضیح المسائل یافت نمی‌شود، لذا بر آن شدیم که احکام اعتکاف را به مقداری که مورد ابتلاء و نیاز است، با استفاده از منابع معتبر فقهی و استفتاء آت جدید، مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید آماده کنیم، که دفتر حاضر حاصل این تلاش است. امیدواریم راه‌گشای بندگان خالص خداوند باشد و مورد قبول حضرت حق قرار بگیرد.

یادآوری:

آنچه در این نوشته به صورت مسأله آورده شده براساس فتاوی بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت آیت الله العظمی امام خمینی (ره) است که از ترجمه بحث اعتکاف کتاب «العروة الوثقی» با ملاحظه حواشی معظم له و کتاب «تحریر الوسیله» استفاده شده است فتاوی سایر مراجع معظم تقلید نیز با استفاده از تعلیقات آن بزرگواران بر کتاب «عروة» و استفتاءاتی که توسط معاونت فرهنگی مسجد مقدس جمکران و ستاد مرکزی اعتکاف قم در اختیار گذاشتند، آورده شده است.

ربنا تقبل منا انک انت السميع العليم

قم - پائیز ۷۸ - محمد حسین فلاح زاده

تعریف اعتکاف

۱- اعتکاف، در لغت به معنای توقف در جایی است و در اصطلاح احکام، عبارت است از ماندن در مسجد به قصد عبادت خداوند ، با شرایطی که خواهد آمد.

۲- انسان می تواند، در حال اعتکاف ، بنشیند، بایستد، بخوابد، یا راه برود.

اقسام اعتکاف

۳- اعتکاف بر دو قسم است، مستحب و واجب، که در اصل، یک عمل مستحبی است ، ولی ممکن است به سببی واجب شود، که از جمله اسباب وجوب اعتکاف ، این امور است :

* نذر، عهد یا قسم؛ مثلاً انسان نذر کند یا با خدای خود عهد کند یا قسم بخورد که اگر در فلان کار موفق شد، یا از فلان بیماری شفا پیدا کرد چند روز در مسجد معتکف شود.

* شرط ضمن عقد ؛ مثلاً هنگام قرار داد اجاره منزل، صاحب خانه شرط می کند که مستأجر هر سال پنج روز در مسجد معتکف شود و مستأجر نیز این شرط را می پذیرد.

* اجاره ؛ مثلاً شخصی اجیر می شود که با دریافت مزد - یا بدون دریافت مزد - از طرف میت در مسجد معتکف شود. (مانند نماز استیجاری).

زمان اعتکاف

۴- در طول سال در هر زمانی که انسان بتواند، حداقل سه روز در مسجد بماند و روزه بگیرد صحیح است . (تفصیل این مسأله در بحث مدت اعتکاف و روزه اعتکاف خواهد آمد) ولی بهترین زمان برای اعتکاف ماه مبارک رمضان، و در ماه رمضان ، دهه آخر آن است .

۵- س : آیا اعتکاف نذری را می توان در ماه رمضان انجام داد؟

آیت الله بهجت: مانعی ندارد.

آیت الله مکارم: مانعی ندارد، مگر اینکه نیت او غیر ماه رمضان باشد.

آیت الله صافی: اگر نذر مطلق یا مقید به ماه رمضان باشد اشکال ندارد.

۶- س : افضل اوقات اعتکاف چه زمانی است ؟ آیا ایام البیض ماه رجب فضیلت خاصی برای اعتکاف دارد؟(ایام البیض = سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم)

آیت الله مکارم: بهترین اوقات اعتکاف ، ماه مبارک رمضان و از همه بهتر دهه آخر آن است.

آیت الله بهجت: افضل اوقات ماه رمضان است خصوصاً در دهه آخر آن و ایام البیض رجب نیز تأکید شده است .

شرایط اعتکاف

۷- در صحت اعتکاف اموری شرط است که برخی از آنها مربوط به شخص معتکف و برخی مربوط به خود اعتکاف است که در اینجا به بیان آن شرایط، و احکام لازم آنها می پردازیم.

شرایط معتکف:

۱- عقل. (از دیوانه صحیح نیست)

۲- ایمان . (از غیر مومن صحیح نیست)

(آیت الله سیستانی :

ایمان شرط صحت اعتکاف نیست ، هر چند در استحقاق ثواب معتبر است

آیت الله مکارم: ایمان شرط قبول اعتکاف است نه صحت آن

شرط ایمان در فتاوی حضرت آیت الله صافی ذکر نشده است)

۳- قصد قربت . (هرگونه ریا و خودنمایی ، اعتکاف را باطل می کند).

۴- روزه داری در ایام اعتکاف.

۵- اجازه گرفتن از کسی که اجازه او لازم است .

شرایط اعتکاف:

۱- از سه روز کمتر نباشد. (زمان)

۲- در مسجد جامع باشد. (مکان).

۳- ادامه ماندن در مسجد و خارج نشدن از آن.

نیت اعتکاف

۸- اعتکاف، همانند سایر عبادات ، باید با نیت و قصد قربت باشد و هرگونه ریا و خودنمایی و قصد غیرالهی آن را باطل می‌کند.

۹- در نیت اعتکاف، قصد وجه شرط نیست؛ یعنی لازم نیست قصد کند که اعتکاف واجب است یا مستحب.

۱۰- کسی که بخواهد در نیت اعتکاف، قصد وجه کند، در اعتکاف واجب نیت وجوب و در اعتکاف مستحب ، نیت استحباب می‌کند و واجب بودن اعتکاف در روز سوم ضرری ندارد، هر چند بهتر است که از روز سوم نیت وجوب کند.

۱۱- از آغاز تا پایان اعتکاف، باید با نیت و قصد قربت باشد، بنابراین اگر به همین قصد ، اعتکاف را شروع کند صحیح است، همچنین اگر به قصد اینکه فردا معتکف شود به مسجد برود و از اول وقت (طلوع فجر) در آنجا باشد صحیح است.

۱۲- س: زمان نیت اعتکاف چه وقتی می‌باشد؟ و آیا اول شب می‌شود نیت کرد؟

آیت الله تبریزی : زمان نیت اعتکاف، وقت شروع اعتکاف است که طلوع فجر می‌باشد و با استمرار نیت اول شب هم مانعی ندارد.

۱۳- س : آیا در اعتکاف نیازی به قصد نمودن عبادات دیگر هم هست؟

آیت الله صافی: احتیاط مستحب است .

آیت الله مکارم: قصد عبادت دیگری در آن شرط نیست .

آیت الله بهجت: ظاهراً معتبر است در اعتکاف منضم شدن قصد عبادت دیگری که خارج از اوست.

۱۴- س : آیا تجدید نیت در روز سوم اعتکاف مستحب لازم است؟

آیت الله صافی: بهتر است که تجدید نیت وجوب نماید.

آیت الله بهجت: تجدید نیت در روز سوم لازم نیست، گرچه احوط است.

آیت الله مکارم : تجدید نیت لازم نیست.

نیابت در اعتکاف

۱۵- انسان می‌تواند اعتکاف را برای خود یا برای دیگری بجای آورد. به قسم دوم ، اعتکاف نیابتی گفته می‌شود.

۱۶- اعتکاف به نیابت میت بی‌اشکال است ولی به نیابت از انسان زنده، بنابر احتیاط به قصد رجاء ، اشکال ندارد. پس به طور خلاصه می‌توان در این بخش اعتکاف را اینگونه تقسیم کرد:

(آیت الله گلپایگانی : اعتکاف به نیابت از زنده بنابر احتیاط واجب صحیح نیست .

آیت الله مکارم : اعتکاف به نیابت از دیگری ، زنده یا مرده، به قصد رجاء اشکال ندارد.

حکم اعتکاف به نیابت از زنده در فتاوی حضرت آیت الله صافی ذکر نشده است .

اعتکاف

۱- برای خود

۲- برای دیگران : (به نیابت از میت ---- به نیابت از زنده)

یادآوری :

گرچه روزه به نیابت از انسان زنده صحیح نیست ولی روزه گرفتن در اعتکاف مانند نماز برای طواف است که به تبع عمل دیگر لازم می شود و همچنانکه طواف و نماز آن به نیابت زنده ها صحیح است اعتکاف و روزه آن نیز صحیح است .

۱۷- اعتکاف به نیابت از دو یا چند نفر، صحیح نیست، ولی می تواند اعتکاف را به نیت خود بجا آورد و ثواب آن را به دیگران اهدا کند، خواه یک نفر باشد یا چند نفر، زنده یا مرده.

۱۸- س: آیا اعتکاف را به نیابت از کسی که مرده است و یا به نیابت از کسی که زنده است می توان انجام داد؟

آیت الله تبریزی : به نیابت از میت مانعی ندارد ولی به نیابت از حی (زنده) اشکال دارد.

عدول از نیت اعتکاف

۱۹- عدول از اعتکافی به اعتکافی دیگر جایز نیست، و فرقی نیست که هر دو واجب باشد، مثلاً از اعتکاف استیجاری به نذری، یا هر دو مستحب، مثلاً از اعتکاف برای خود به اعتکاف نیابتی تبرعی یا یکی واجب و (اعتکاف استیجاری = اعتکافی که برای دیگری با دریافت مزد انجام می دهد.) دیگری مستحب، مثلاً از ابتدا به نیت اعتکاف نذری در مسجد مانده و در روز دوم نیت را از نذر به استحباب برگرداند. (تبرعی = داوطلبانه و بدون دریافت مزد)

۲۰- عدول از نیابت شخصی به نیابت از شخص دیگر جایز نیست، مثلاً دو روز به نیابت «علی» معتکف بوده و روز سوم به نیابت از «حسن» اعتکاف کند.

۲۱- اگر قصد داشته که اعتکاف را برای خودش انجام دهد، پس از شروع نمی تواند نیت را برگرداند، و به نیابت از دیگری به اتمام برساند، همچنانکه عکس این نیز جایز نیست.

روزه اعتکاف

۲۲- انسان، در ایام اعتکاف باید روزه بگیرد، بنابراین، کسی که نمی‌تواند روزه بگیرد، مانند، مسافر، مریض و زن حیض یا نساء و کسی که عمداً روزه نگیرد، اعتکافش صحیح نیست.

۲۳- مسافر و مریض اگر معتکف شوند صحیح نیست ولی زن حیض یا نساء نه تنها اعتکافش صحیح نیست بلکه به جهت توقف در مسجد گناه کار است .

۲۴- اعتکاف در روز عید فطر و قربان یا دو روز قبل از عید به طوری که روز سوم آن عید باشد صحیح نیست.

۲۵- لازم نیست که روزه، مخصوص به اعتکاف باشد، بلکه هر روزه‌ای باشد صحیح است ، مثلاً در ایام اعتکاف ، روزه قضا یا نذری یا استیجاری بجا آورد.

(آیت الله مکارم : روزه استیجاری بنا بر احتیاط واجب کفایت نمی‌کند.

آیت الله فاضل: بنا بر احتیاط واجب ، روزه برای دیگری خواه استیجاری باشد یا مثلاً فضای روزه پدر که بر پسر بزرگتر واجب است باشد اگر اعتکاف برای همان کسی که برایش روزه می‌گیرد نیست کفایت نمی‌کند.)

۲۶- اگر شخصی نذر کند که در ایام معینی معتکف شود و در همان ایام روزه نذری یا استیجاری بر عهده او (آیت الله فاضل: اگر نذر کرده باشد که ایام معینی معتکف شود نمی‌تواند برای آن ایام روزه استیجاری قبول کند). باشد، می‌تواند در همان اعتکاف ، روزه نذری یا اجاره‌ای خود را بجای آورد. ولی اگر نذر اعتکاف بدین گونه بوده است که روزه برای اعتکاف یا به خاطر اعتکاف باشد، کفایت از روزه نذری یا اجاره‌ای نمی‌کند.

(آیت الله گلپایگانی : مگر آنکه هر دوروزه را قصد کند که در این صورت، اعتکافش صحیح است هر چند به جهت مخالف با نذر گناه کرده است . نظر حضرت آیت الله صافی به دست نیامد.)

۲۷- انسان می‌تواند نذر کند، در سفر روزه بگیرد و به نظر برخی مراجع معظم تقلید، حتی هنگام سفر هم می‌تواند نذر کند که روزه بگیرد و در این صورت اعتکافش صحیح است . به یک استفتاء توجه کنید:

۲۸- س : آیا در مسافرت می‌شود روزه در سفر را نذر کند؟

آیات عظام خامنه‌ای ، سیستانی ، بهجت : می‌تواند.

آیت الله مکارم : اشکال دارد ولی اگر نذر کرد، احتیاط آن است که به نذر خود عمل کند.

آیت الله فاضل: خیر.

۲۹- س : آیا هر گونه روزه، ولو استیجاری و ... برای اعتکاف کافی است ؟

آیت الله فاضل: خیر، بلکه روزه اعتکاف باید به نیت کسی باشد، که اعتکاف به نیت او انجام می‌گیرد، لذا کفایت روزه استیجاری و غیره برای کسی که در نیت خود اعتکاف نموده محل تأمل و اشکال است.

آیت الله مکارم: کفایت روزه استیجاری برای اعتکاف مشکل است.

آیت الله بهجت: کافی است.

اجازه اعتکاف

۳۰- این افراد بدون اجازه، نمی‌توانند معتکف شوند:

* زن بدون اجازه شوهرش، در صورتی که اعتکاف موجب از بین رفتن حق او باشد، بنابراین احتیاط واجب (آیت الله اراکی: نسبت به دو روز اول اجازه لازم است.) اجازه او لازم است.

(آیت الله گلپایگانی، آیت الله صافی: اجازه لازم است و اگر موجب از بین رفتن حق او نباشد، اجازه او برای اعتکاف لزومی ندارد ولی بدون اجازه شوهر نمی‌تواند از خانه بیرون رود. بنابراین جایز بودن اعتکاف بستگی به اجازه شوهر دارد و چنانچه اجازه ندهد، اعتکاف باطل است.)

آیت الله سیستانی: اگر توقف او در مسجد بدون اجازه شوهر حرام باشد، اعتکافش باطل است.

آیت الله خویی: اگر منافات با حق شوهر داشته باشد اجازه او لازم است و اگر منافات نداشته باشد و روزه او مستحبی باشد، بنابراین احتیاط واجب بازهم اجازه لازم است.)

* فرزند بدون اجازه والدین، در صورتی که اعتکاف او موجب اذیت و آزار آنان باشد و اگر موجب اذیت و (آیت الله گلپایگانی: بنابر احتیاط واجب، ولی اگر فرزند را نهد و مخالفت با آنان سبب اذیت و آزارشان باشد اعتکاف باطل است.) آزار آنها هم نباشد احتیاط مستحب است اجازه بگیرد.

(آیت الله اراکی: نسبت به فرزند اجازه والدین شرط است و نسبت به زن اجازه شوهر بنابر احتیاط واجب لازم است.)

* کسی که در استخدام دیگری است؛ مانند برخی از کارگران و کارمندان، در صورتی که قرار داد اجاره به گونه‌ای است که منفعت اعتکاف را نیز در بر می‌گیرد؛ یعنی اعتکاف با عمل به اجاره منافات دارد.

۳۱- در اعتکاف، بلوغ شرط نیست، بنابراین اگر کودک ممیز معتکف شود، صحیح است.

مدت اعتکاف

۳۲- مدت اعتکاف حداقل سه روز است و در کمتر از آن صحیح نیست ولی در زیاده حدی ندارد. ولی اگر پنج روز معتکف شود، روز ششم را نیز واجب است بماند، بلکه بنابر احتیاط واجب، هرگاه دو روز اضافه کرد، روز سومش هم باید بماند، پس اگر هشت روز معتکف شد، روز نهم هم واجب است.

۳۳- این سه روز از طلوع فجر روز اول تا مغرب روز سوم است، بنابراین اگر بعد از طلوع فجر، ولو با چند (آیت الله خوئی، آیت الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب تا مغرب. آیت الله مکارم: تا غروب آفتاب.) دقیقه تأخیر به مسجد برسد آن روز جزو اعتکاف به حساب نمی آید و چنانچه قبل از مغرب روز سوم، اعتکاف را قطع کند، افزون بر آنکه کار حرامی کرده، اعتکاف نیز باطل است.

۳۴- سه روز اعتکاف باشبهای آن است که حداقل سه روز و دو شب در وسط است، بنابراین نمی تواند شبها را از مسجد خارج شود، یا نذر کند که سه روز بدون شبها در مسجد معتکف شود.

۳۵- اگر انسان نذر کند که دو روز معتکف شود نه بیشتر از آن، اینگونه نذر باطل است ولی اگر مقید نکرده که (آیت الله خوئی، آیت الله سیستانی: اگر همین اعتکاف مستحبی معروف را نذر کرده باشد. باطل است، ولی اگر این اعتکاف نباشد. مثلاً مقصودش ماندن در مسجد باشد. صحیح است.) بیشتر نباشد نذر صحیح است و واجب است که روز سوم را نیز بماند.

۳۶- س: منظور از روز در اعتکاف چیست؟

آیات عظام تبریزی، بهجت، مکارم: منظور از روز طلوع فجر است تا غروب آفتاب چنانچه در احکام نماز ذکر شده است.

۳۷- س: اگر کسی نذر کند، سه روز منفصل اعتکاف کند آیا نذرش منعقد می شود؟ نذر اعتکاف کمتر از سه روز چه؟

آیت الله بهجت: منعقد نمی شود.

آیت الله صافی: الف: منعقد نمی شود. ب: اگر مقید به کمتر از سه روز باشد منعقد نمی شود.

۳۸- س: آیا بیشتر از سه روز می توان اعتکاف کرد به طوری که آن زیاده، قسمتی از یک روز یا قسمتی از یک شب باشد.

آیت الله تبریزی: مانعی ندارد.

۳۹- س: کسی که پنج روز در اعتکاف بوده: آیا روز ششم بر او واجب است؟

آیت الله تبریزی: واجب است.

مکان اعتکاف

۴۰- اعتکاف تنها در مسجد صحیح است ، بنابراین اگر کسی در خانه خود یا در تکیه، یا حسینیه یا در حرم معتکف شود صحیح نیست و از مساجد نیز تنها در این مساجد، اعتکاف صحیح است .

* مسجد الحرام

* مسجد النبی (ص)

* مسجد جامع کوفه

* مسجد بصره (در روایتی آمده است ، اعتکاف تنها در مساجدی صحیح است که پیامبر یا وصی پیامبر در آن نماز جماعت خوانده باشد و در دو مسجد اول پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) و در دو مسجد دیگر حضرت علی (ع) نماز جماعت خوانده‌اند و اعتکاف در مسجد جامع نیز در برخی روایات دیگر آمده است (وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۴۰۶)).

* و به قصد رجاء می توان در مسجد جامع هر شهر معتکف شد. (به قصد رجاء ؛ یعنی به نیت مطلوب بودن و به امید پاداش و ثواب). (آیات عظام ، خوئی، گلپایگانی ، اراکی ، سیستانی ، صافی، مکارم: اعتکاف در مسجد جامع نیز صحیح است هر چند احتیاط آن است که در یکی از آن چهار مسجد معتکف شود).

۴۱- در این مسأله فرقی بین مردان و زنان نیست، بنابراین اگر دختران و بانوان بخواهند معتکف شوند، باید در یکی از همین مساجد باشد.

۴۲- س: آیا اعتکاف در غیر مساجد جامع؛ مثل نماز خانه دانشگاه‌ها رجاءاً اشکال دارد یا نه؟ در صورت صحت، آیا احکام اعتکاف؛ از قبیل ترک محرمات جاری می‌شود یا خیر؟

آیت الله خامنه‌ای: رجاءاً اشکالی ندارد.

آیت الله بهجت : ظاهراً جایز نیست و احکام اعتکاف را ندارد.

آیت الله فاضل: اعتکاف در مسجد جامع رجاءاً صحیح است و در غیر از مساجد جامع جایز نیست.

آیت الله سیستانی : مشروع نیست و احکام آن را ندارد.

آیت الله مکارم : اعتکاف باید فقط در مساجد جامع باشد و منظور از مسجد جامع مسجدی است که قشرهای مختلف شهر در آن شرکت کنند.

آیت الله تبریزی : اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد و اعتکاف در غیر مساجد جامع صحیح نیست.

۴۳- س : آیا انسان می‌تواند نذر کند که در شهر دیگری معتکف شود؟

آیت الله تبریزی : مانعی ندارد، باید روزه‌اش در آنجا صحیح باشد و نذر اعتکاف در شهر دیگر، نذر روزه نیست.

۴۴- اگر در یک شهر، دو یا چند مسجد جامع وجود داشته باشد، در هر کدام که بخواهد می‌تواند معتکف شود.

۴۵- اگر جای خاصی از مسجد را برای اعتکاف خود مشخص کند، چنین قصدی لغو است، و لازم نیست حتماً در آنجا معتکف شود.

۴۶- اگر معتکف جنب شود و با حال جنابت در مسجد بماند اعتکاف او باطل است. چون توقف او در مسجد، حرام است. (آیت الله خوئی: هر چه با حال جنابت در مسجد توقف کند، جزء اعتکاف نیست.)

۴۷- اگر جای شخص دیگری را غصب کند، یا عمداً بر فرش غصبی بنشیند، هر چند گناه کرده است ولی اعتکافش باطل نیست. (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، صافی: بنا بر احتیاط واجب اعتکافش باطل است.)

آیت الله خوئی: اگر جای کسی را غصب کند اعتکافش اشکال دارد ولی اگر بر فرش غصبی بنشیند اعتکاف باطل نیست.

آیت الله مکارم: به احتیاط واجب، اعتکافش باطل نیست.)

۴۸- اگر کسی از روی فراموشی یا جهل به مسأله، بر فرش غصبی بنشیند، اعتکاف باطل نیست.

۴۹- س: اگر جای کسی را که معتکف بوده غصب کند، فرموده‌اند اعتکاف او باطل است، حال اگر جاهل بود یا عامد بود و حال پشیمان شده و جای خود را عوض کند، اعتکاف او صحیح است یا خیر؟ در صورت عمد آیا کفاره دارد یا خیر؟

آیت الله بهجت: در فرض مذکور اعتکاف او صحیح است و در صورت بطلان کفاره ندارد.

آیت الله خامنه‌ای: اعتکاف صحیح است و کفاره هم ندارد.

آیت الله سیستانی: عمداً هم اگر باشد اعتکاف صحیح است.

آیت الله فاضل: علی‌ای حال اعتکاف صحیح است.

آیت الله مکارم: اگر جاهل به موضوع باشد، اعتکافش صحیح است ولی اگر غصب بودن را می‌دانسته و حکم اعتکاف را نمی‌دانسته، اعتکاف او صحیح نیست و توبه در اینجا مشکل را حل نمی‌کند.

آیت الله تبریزی: چنانچه غافل بوده، اعتکافش صحیح است و اگر جاهل متردد بوده یا عامد بوده اعتکافش صحیح نیست. لکن کفاره ندارد.

۵۰- س: اگر کسی را که زودتر از او در مسجد رفته، بیرون کند و جایش را بگیرد، اعتکافش صحیح است یا نه؟

آیت الله صافی گلپایگانی: بنا بر احتیاط، اعتکاف او باطل می‌شود، باید اگر اتمام اعتکاف بر او واجب شده، آن را تمام نماید و اگر اعاده آن، واجب است، پس از اتمام اعاده نماید.

آیت الله بهجت: اگر مکان منحصر به آنجا باشد بنا بر اقوی اعتکافش باطل است.

آیت الله مکارم: خالی از اشکال نیست.

آیت الله فاضل: بلی اعتکاف او صحیح است و بطلان آن محل منع است.

۵۱- س: آیا گذاشتن وسائل یا نوشتن نام و امثال آن موجب سبقت در محلی از مسجد می شود؟

آیت الله مکارم: هرگاه به موقع در مسجد حضور یابند بعید نیست موجب حق سبق باشد.

آیت الله بهجت: می شود.

تعریف مسجد جامع

۵۲- س: تعریف مسجد جامع چیست؟

آیت الله گلپایگانی: مسجد جامع مسجدی است که اغلب اوقات بیشتر از سایر مساجد جمعیت داشته باشد.

آیت الله خامنه ای: مسجدی که برای اجتماع زیادی از اهالی آنجا ساخته شده و اختصاص به گروه خاصی یا اهالی محله ای نداشته باشد؟

۵۳- س: مسجد جامعی در شهری ساخته شده، بعد از آن، مسجد بسیاری بزرگتری ساخته شده و آن نیز مسجد جامع معروف گشته، کدامیک از این دو مسجد، شرعاً مسجد جامع می باشد، و ملاک در تعیین مسجد جامع چیست، با توجه به اینکه گاهی در این مسجد نماز جمعه خوانده می شود و گاهی در آن و حکم اعتکاف در این دو مسجد چیست؟

آیت الله خویی: در صدق جامع بودن مسجد شرط نیست که تنها یک مسجد باشد، پس تعدد مسجد جامع در یک شهر ضرری نمی زند و اعتکاف در هر دو صحیح است، اگر جامع نامیده شود و اقامه نماز جمعه دخلی در موضوع ندارد.

۵۴- جامع بودن مسجد را از این راهها می توان فهمید: (نظر آیت الله صافی در این مسأله به دست نیامد).

* خود انسان یقین کند.

* به طوری بین مردم مشهور باشد که جامع بودن آن معلوم شود. (آیت الله سیستانی: یا اطمینان حاصل شود.)

* دو نفر عادل بگویند. (آیات عظام خویی، فاضل، مکارم: یک نفر عادل هم بگوید کفایت می کند.)

* و چنانچه دو نفر در جامع بودن مسجدی اختلاف داشته باشند، با حکم حاکم نیز معلوم می شود. (آیت الله گلپایگانی، آیت الله

اراکلی: به هر حال، حکم حاکم کفایت می کند. آیت الله مکارم: حکم حاکم بنا بر احتیاط واجب کافی نیست.)

۵۵- اگر انسان در جایی به اعتقاد اینکه مسجد جامع است معتکف شود، بعداً معلوم شود مسجد نیست (مثلاً تکیه یا حسینیه است) یا مسجد جامع نیست، اعتکاف باطل است.

حدود مسجد

۵۶- پشت بام و سرداب و محراب مسجد، و هر چه به سبب توسعه مسجد آن افزوده شده جزو مسجد به حساب می‌آید، مگر آنکه بدانیم؛ جزو مسجد نیست.

(آیت الله سیستانی : در صورتی که نشانه‌ای بر اینکه جزء مسجد است وجود داشته باشد حکم مسجد را دارد.

آیت الله صافی : افزوده‌های مسجد ، تا معلوم نشود جزء مسجد است حکم مسجد را ندارد.) (در صورت شک ، چنین جاهایی ، حکم مسجد را دارد)

۵۷- به جز سه مکانی که در مسأله قبل گفته شد، جایی را که انسان نداند جزو مسجد است یا از متعلقات آن، (مثل حیاط مسجد) حکم مسجد را ندارد و اعتکاف در آنجا صحیح نیست.

(آیت الله سیستانی : اگر نشانه‌ای بر مسجد بودن آن وجود نداشته باشد.

آیت الله مکارم: مگر آنکه ظاهر حال دلالت داشته باشد که جزو مسجد است .)

۵۸- س : مسجدی که علاوه بر شبستان ، دارای حیاط و صحن و راهرو است و در عرف همه آنها را مسجد می‌خوانند ، آیا احکام مسجد بر آنها جاری است یا نه، و در صورتی که قصد بانی معلوم نباشد، ساختن مستراح و امثال آن در یک طرف آن صحن چه صورت دارد، دلیل و قرینه بر عدم مسجدیت لازم است یا نه؟

آیت الله گلپایگانی : با شک در آنکه صحن را جزء مسجد قرار داده، اگر اماره‌ای بر مسجد بودن نباشد، محکوم (اماره = نشانه، علامت.) به مسجدیت نیست، و اماره بر عدم ، لازم نیست.

اعتکاف در دو مسجد

۵۹- یک اعتکاف باید در یک مسجد باشد، پس اعتکاف در دو مسجد که بخشی از وقت را در یکی و بخشی از آن را در دیگری بماند صحیح نیست، خواه آن دو مسجد، متصل به هم باشند یا جدای از هم، آری اگر به گونه‌ای (آیت الله مکارم : اعتکاف در دو مسجد متصل به هم اشکال ندارد.) وصل به یکدیگر باشد، که یک مسجد شمرده شود، صحیح است .

۶۰- اگر در مسجد معتکف شود ولی مانعی از ادامه ماندن در آن مسجد پیش آید، اعتکاف باطل است و (آیت الله مکارم : اعتکاف باطل نیست و ادامه آن را در مسجد دیگری به پایان ببرد.) چنانچه آن اعتکاف، واجب باشد، باید در مسجدی دیگر و اگر مانع برطرف شد، در همان مسجد، بار دیگر معتکف شود، یا قضا کند.

۶۱- اعتکافی را که به سبب پیش آمدن مانع به هم خورده است، نمی‌توان پس از آنکه مانع برطرف شد، ادامه دهد . چه در آن مسجد یا مسجد دیگر ، بنابراین اگر پس از یک روز اعتکاف در مسجد، مانع پیش آمد، نمی‌تواند (آیت الله مکارم : به حاشیه مسأله قبل مراجعه شود.) به مسجد دیگری برود و بقیه ایام را در آن مسجد بماند، یا بعد از آنکه مانع برطرف شد، برگردد و بقیه را در همان مسجد بماند.

خروج از مسجد

۶۲- در موارد ذیل معتکف می‌تواند از مسجد خارج شود:

* برای گواهی دادن در دادگاه.

* برای تشییع جنازه، در صورتی که میت یک نحو وابستگی به معتکف داشته باشد به طوری که شرکت در (آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خویی: خارج شدن از مسجد برای شرکت در تشییع جنازه مطلقاً جایز است.) تشییع جنازه او از ضرورت‌های عرفی او به حساب آید.

* و برای انجام سایر کارهای ضروری عرفی یا شرعی، خواه واجب باشد یا مستحب، مربوط به امور دنیوی باشد یا اخروی ولی مصلحتی در آن نهفته باشد.

(آیت الله اراکی، آیت الله خویی: برای شرکت در نماز جماعت نیز می‌تواند از مسجد خارج شود.

آیت الله سیستانی: در صورتی که ناچار باشد بیرون رود.)

۶۳- و در این موارد، بر معتکف واجب است از مسجد خارج شود:

* برای انجام غسل جنابت.

* برای پرداخت طلب دیگران، در صورتی که نتواند در مسجد آن را بپردازد.

* برای انجام کار واجب دیگری که لازم باشد از مسجد خارج شود.

۶۴- کسی که خارج شدن از مسجد بر او واجب شده باشد ولی تخلف کند و خارج نشود، هر چند گناه کرده است ولی اعتکاف باطل نیست، مگر کسی که با حال جنابت در مسجد توقف کند.

۶۵- اگر به جهت ضرورت از مسجد خارج شد، این امور را باید مراعات کند:

* بیش از مقدار ضرورت و نیاز بیرون مسجد نماند.

* در صورت امکان زیر سایه ننشیند.

(آیات عظام، خویی، گلپایگانی، اراکی: و زیر سایه راه نرود.

آیت الله صافی: بنابر احتیاط واجب زیر سایه راه نرود و مطلقاً زیر سایه ننشیند.)

* بلکه مطلقاً ننشیند، مگر در حال ضرورت.

* بنابراین احتیاط واجب نزدیکترین راه را انتخاب کند. (آیت الله مکارم: انتخاب نزدیکترین راه واجب نیست، مگر آنکه اختلاف دو راه بسیار زیاد باشد.)

۶۶- اگر به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و به قدری طول بکشد که صورت اعتکاف بر هم بخورد، اعتکاف باطل است .

۶۷- اگر به سبب فراموشی از مسجد خارج شود، اعتکافش باطل نیست .

(آیت الله خویی ، آیت الله سیستانی : باطل است .

آیت الله گلپایگانی: بنا بر احتیاط واجب باطل است.)

۶۸- س: اگر کسی از روی فراموشی محل اعتکاف را ترک کند، اعتکافش چه حکمی دارد؟

آیت الله تبریزی: ظاهر این است که اعتکافش باطل می شود.

۶۹- س : در چه مواردی خروج از مسجد مبطل اعتکاف است؟ و در چه مواردی مبطل نیست؟

آیت الله صافی: اگر عمداً و اختیاراً بدون ضرورت عقلی یا شرعی یا عادی خارج شود، اعتکاف باطل می شود و اگر برای اموری که ذکر شد بیرون رود یا او را اکراه بر بیرون رفتن نمایند باطل نمی شود، ولی اگر نسیاناً از راه فراموشی بیرون رفت اگر اتمام آن واجب شده باشد، تمام کند و اگر اعاده واجب باشد اعاده نماید.

آیت الله بهجت: خروج از مسجد با عمد و اختیار مبطل است.

آیت الله مکارم : عمداً و اختیاراً نباید از مسجد خارج شود ولی در مواردی که ضرورت شرعی یا عرفی داشته باشد مانعی ندارد؛ مانند بیرون رفتن برای قضای حاجت و غسل جنابت و مانند آن یا امثال تشییع جنازه نزدیکانی که اگر در آن شرکت نکند امر شایسته ای نیست.

۷۰- س: در مواردی که می توان از مسجد خارج شد آیا می توان نشست یا در سایه رفت یا در جماعت حاضر شد؟

آیت الله صافی: جواز بیرون رفتن برای جماعت مورد اشکال است.

۷۱- س : خارج شدن معتکف از مسجد در موارد ذیل چه حکمی دارد؟

الف : برای وضو و غسل مستحبی و مسواک زدن.

ب : جهت تلفن زدن به خانواده در موارد غیر ضروری و امور متعارف.

ج : جهت دیدار با خانواده در بیرون و در حیاط.

آیت الله خامنه ای: الف - جایز است اما زیاد معطل نشود.

ب - در موارد ضروری اشکالی ندارد و در موارد غیر ضروری اگر امور مستحبی را در بر بگیرد و طول هم نکشد اشکالی ندارد.

ج - در بعضی موارد اشکالی ندارد، مثل رسیدگی امور خانواده و دیدن فرزندان که عدم دیدار باعث مفسده و اشکالاتی می شود.

آیت الله بهجت: ضابطه کلی در موارد جواز خروج نیست، هر کاری که خروج برای آن عقلاً یا شرعاً یا عادتاً لازم است از امور واجبه باشد یا راجحه چه متعلق به امور دنیا باشد یا امور آخرت ولی باید اقرب طرق را مراعات نماید و اقتضار کند بر مقدار حاجت و ضرورت، البته خروج هم به قدری طول نکشد که محو صورت اعتکاف شود.

آیت الله سیستانی: به احتیاط واجب جایز نیست، مگر در مورد حاجت ضروری باشد.

آیت الله تبریزی: خارج شدن معتکف از مسجد در موارد مذکور جایز نیست.

آیت الله فاضل: مانعی ندارد، ولی تلاش کنند این امور با سرعت انجام شده و هر چه سریعتر به مسجد برگردند.

آیت الله مکارم: الف - برای وضو و غسل مستحبی اشکالی ندارد و برای مسواک که مقدمه آن باشد نیز اشکالی ندارد.

ب - اشکال ندارد.

ج - اشکال دارد.

محرمات اعتکاف

۷۲- آنچه بر معتکف حرام است به طور اجمال بدین شرح است:

* استفاده از عطریات و گیاهان خوشبو

* خرید و فروش

* مجادله

* استفاده شهوانی از جنس مخالف

* استمناء (استمناء یعنی انسان با خود کاری کند که از او منی بیرون آید).

توضیح محرمات اعتکاف

۷۳- بوئیدن عطریات و گیاهان خوشبو برای کسی که از آن لذت می برد در حال اعتکاف حرام است، پس (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم: نسبت به عطریات لذت بردن معتبر نیست، پس اگر بوی آن را احساس کند، هر چند لذت نبرد حرام است. آیت الله فاضل: اگر بو را احساس می کند ولی لذت نمی برد، بنا بر احتیاط واجب باید پرهیز کند.) برای کسی که حس بویایی ندارد اشکال ندارد.

۷۴- در حال اعتکاف، خرید و فروش و بنا بر احتیاط واجب، هر نوع داد و ستدی؛ مانند اجاره و مضاربه حرام است.

۷۵- هر چند داد و ستد در حال اعتکاف حرام است، ولی باطل کننده اعتکاف نیست.

۷۶- اشتغال به امور دنیوی؛ مانند خیاطی، نساجی نقاشی، مطالعه و امثال آن اشکال ندارد.

۷۷- در حال اعتکاف مجادله در امور دنیوی و دینی در صورتی که به قصد غلبه بر طرف مقابل و اظهار فضیلت و برتری باشد حرام است، اما اگر به قصد اظهار حق و بازداشتن طرف از طریق باطل باشد نه تنها حرام نیست، بلکه از افضل طاعات و عبادات است.

۷۸- هرگونه استفاده شهوانی از جنس مخالف، نظیر لمس، بوسه و آمیزش حرام است و فرقی در این مسأله (آیات عظام خویی، مکارم، سیستانی، صافی: لمس و بوسه، بنابر احتیاط واجب حرام است.) بین زن و مرد نمی‌باشد.

۷۹- در حال اعتکاف نگاه از روی شهوت به همسر خود اشکال ندارد، هر چند احتیاط مستحب ترک آن است.

۸۰- استمناء نیز بنابر احتیاط واجب از محرّمات اعتکاف شمرده شده است، هر چند از راه حلال آن؛ مانند بازی با همسر باشد. گر چه استمناء حرام در هر حال حرام و از گناهان بزرگ است ولی در حال اعتکاف گناهی بزرگتر است.

۸۱- معتکف باید روزها را روزه‌دار باشد و از هر کاری که روزه را باطل می‌کند، پرهیز کند و هر آنچه روزه را باطل می‌کند، اعتکاف را نیز باطل می‌کند.

۸۲- اگر معتکف جماع کند اعتکافش باطل است ولی اگر یکی دیگر از محرّمات را مرتکب شود، احکام (آیت الله خویی، آیت الله اراکی: در غیر جماع اگر سهواً باشد اعتکاف باطل نیست).

آیت الله گلپایگانی، آیت الله مکارم: بنابر احتیاط واجب اعتکاف باطل است.

آیت الله سیستانی: جماع نیز حکم سایر محرّمات را دارد. مفصلی دارد که در بحث «قضا و کفاره اعتکاف» خواهد آمد.

۸۳- بر معتکف واجب نیست از کارهایی که بر محرم حرام است؛ مثل پوشیدن لباس دوخته (آیت الله مکارم: نسبت به پوشیدن لباس دوخته و پوشیدن لباسی مانند لباس احرام، احتیاط مستحب نیست بلکه بهتر است نپوشند، چون خلاف عمل افراد متشرع و ممکن است گمان بدعت نیز داشته باشد.) و کندن مو از بدن و نگاه در آینه پرهیز کند، هر چند احتیاط مستحب است.

۸۴- بجز مبطلات روزه، سایر محرّمات، اختصاص به روز ندارد، بلکه در شب نیز باید از آنها پرهیز کند.

۸۵- س: عطر و گلاب زدن یا بو کردن عطر و گلاب اعتکاف را باطل می‌کند یا خیر؟

آیت الله تبریزی: استعمال عطر و گلاب چنانچه مستلزم بو کردن آن باشد، هر چند بر معتکف حرام است لکن بطلان اعتکاف از جهت آن محل اشکال است و اگر معتکف در روز سوم این کار را کرده باید اعتکافش را تمام کند.

آیت الله سیستانی: بو کردن آنها اعتکاف را باطل می‌کند.

آیت الله بهجت: اگر با تلذذ باشد بنابر احتیاط باطل می‌شود و احتیاط واجب در صورت وجوب اعتکاف (آن است که) آن را تمام کند و سپس قضا نماید.

۸۶- س: آیا در صورت نیاز می‌تواند خرید و فروش نماید؟ آیا توکیل یا نقل به غیر بیع لازم است؟ (یعنی به شخص دیگری وکالت دهد تا از طرف او خرید و فروش کند یا به غیر خرید و فروش، مثلاً با قرض یا بخشش نقل و انتقال کنند.)

آیت الله مکارم: در صورت عدم امکان توکیل یا نقل به غیر بیع اشکالی ندارد.

آیت الله بهجت: در صورت اضطرار برای حاجت خودش مانعی ندارد.

۸۷- س: ارتکاب سهوی محرّمات اعتکاف چه حکمی دارد؟

آیت الله فاضل لنگرانی: ارتکاب سهوی سائر محرّمات غیر از جماع ضرری به اعتکاف نمی‌زند.

آیت الله مکارم: خالی از اشکال نیست.

آیت الله بهجت: ارتکاب سهوی، حرام و مبطل نیست.

قطع اعتکاف

۸۸- برای شناخت حکم قطع اعتکاف باید اقسام آن را شناخت.

اقسام اعتکاف:

واجب معین - پس از شروع قطع آن جایز نیست.

واجب موسّع پس از تکمیل دو روز، قطع آن جایز نیست.

مستحب

توضیح:

اگر اعتکاف، واجب معین باشد؛ یعنی وقت مشخص داشته باشد؛ مثلاً نذر کند از ۲۱ تا ۲۶ ماه رمضان در مسجد معتکف شود، همین که اعتکاف را شروع کرد اتمام آن واجب و قطع آن غیر جایز است.

و اگر اعتکاف، واجب موسّع باشد؛ یعنی وقت آن وسعت دارد؛ مثلاً نذر کرده باشد که امسال، یا در این ماه سه روز معتکف شود، یا اعتکاف مستحب باشد، تا قبل از تکمیل دو روز می‌تواند آن را رها کند، مثلاً در روز اول، شب اول یا روز دوم، ولی اگر اعتکاف را رها نکرد و در مسجد ماند تا غروب روز سوم در این صورت، بر او واجب است که اعتکاف را کامل کند و روز سوم را بماند.

۸۹- انسان می‌تواند از آغاز، هنگام نیت، شرط کند که اگر مشکلی پیش آمد - مثلاً بگوید اگر هوا سرد شد - اعتکاف را رها می‌کنم، در صورت پیش آمدن مانع، رها کردن اعتکاف اشکال ندارد، حتی در روز سوم.

۹۰- در اعتکاف نذری، انسان می‌تواند هنگام خواندن صیغه نذر شرط کند که اگر مانعی پیش آمد اعتکاف را رها کنم.

۹۱- س: آیا معتکف می‌تواند به هنگام نیت اعتکاف شرط کند که هر زمان خواست از اعتکاف خود رجوع کند؟ اگر بعد از نیت حکم شرط خود را ساقط نمود، آیا شرط او ساقط می‌شود یا خیر؟

آیت الله تبریزی: می‌تواند شرط کند و با اسقاط ساقط نمی‌شود.

۹۲- س: اگر شرط رجوع در وقت نذر کردن برای اعتکاف باشد چه حکمی دارد؟

آیت الله تبریزی: مثل شرط کردن در زمان نیت اعتکاف است و چنانچه اعتکاف را به عنوان وفاء به نذر مزبور انجام دهد، حتی در روز سوم می تواند رجوع کند.

قضا و كفاره اعتكاف

قضاء

۹۳- اگر در حال اعتکاف جماع کند - عمداً باشد یا سهواً پس اگر اعتکاف، واجب معین باشد؛ باید قضای آن (آیات عظام گلپایگانی، خویی، اراکی: اگر در اعتکاف واجب، سهواً جماع کند، بنابر احتیاط واجب، اعتکاف را دو باره انجام دهد.) را بجا آورد. و اگر واجب غیر معین باشد؛ باید آن را از سر بگیرد.

۹۴- اگر یکی دیگر از محرمات اعتکاف را سهواً انجام دهد و اعتکاف: (آیت الله گلپایگانی: احتیاط در تمام موارد ترک نشود.)

* واجب معین باشد: بنابر احتیاط واجب باید اعتکاف را به پایان ببرد و قضای آن را بجا آورد.

* واجب غیر معین باشد: اگر در دو روز اول باشد باید اعتکاف را از سر بگیرد و اگر روز سوم باشد، اعتکاف را به پایان ببرد و از سر بگیرد.

* اگر اعتکاف مستحب را بعد از روز دوم باطل کند؛ باید قضای آن را بجا آورد. ولی اگر قبل از اتمام روز دوم (آیت الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب.) باطل کند؛ چیزی بر عهده او نیست.

۹۵- واجب نیست قضای اعتکاف را فوراً بجا آورد، گرچه احتیاط مستحب است. (آیت الله سیستانی: ولی به قدری تأخیر نیندازد که سهل انگاری به شمار آید.)

۹۶- س: اگر کسی نذر کند ایام معینی را معتکف باشد و از آن ایام معین تخلف نماید - یک روز یا بیشتر - آیا قضاء بر او واجب است یا خیر؟

آیت الله تبریزی: بنابر احتیاط، قضای آن واجب است.

كفاره :

۹۷- اگر اعتکاف واجب را با آمیزش (جماع) باطل کند، كفاره واجب است و در سایر محرمات كفاره نیست، هر چند احتیاط مستحب است.

۹۸- اگر در دو روز اول اعتکاف مستحب آمیزش کند و اعتکاف را رها نکند بنابر احتیاط واجب كفاره لازم است.

۹۹- كفاره بطلان اعتکاف، مانند كفاره روزه ماه رمضان است، یعنی، باید:

- دو ماه روزه بگیرد.

- یا به ۶۰ مسکین، طعام بده.

- یا یک برده را آزاد کند.

۱۰۰- احتیاط مستحب است که اگر ممکن است یک برده آزاد کند و در صورت ناتوانی دو ماه روزه بگیرد و (آیت الله خوئی: بلکه واجب است به همین ترتیب عمل کند.) چنانچه نتواند روزه بگیرد، به ۶۰ فقیر طعام بدهد.

« و الحمد لله أولاً و آخراً »

منابع و مأخذ

- ۱- العروة الوثقی ، (دو جلدی) آیت الله سید محمد کاظم یزدی (ره) ، چاپ تهران: المكتبة العلمية الاسلاميه.
- ۲- العروة الوثقی ، (دو جلدی) آیت الله سید محمد کاظم یزدی (ره) چاپ سوم، مؤسسه مطبوعاتی اسماعیلیان ، ۱۴۱۲ ه. ق.
- ۳- تحریر الوسيله، امام خمینی (قدس سره) چاپ بیروت، دارالانوار، ۱۴۰۳ ه. ق.
- ۴- العروة الوثقی ، (سه جلدی) یا تعلیقه آیت الله حاج سید علی سیستانی ، چاپ اول ، ستاره قم ۱۴۱۵ ه. ق.
- ۵- الحواشی علی العروة الوثقی آیت الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی، چاپ دوم ، مهر قم ، ۱۴۱۵ ه. ق.
- ۶- تعلیقات علی العروة الوثقی آیت الله ناصر مکارم شیرازی ، چاپ دوم ، مدرسه امیرالمؤمنین قم، ۱۴۱۳ ه. ق.
- ۷- هدایه العباد، آیت الله حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی ، چاپ اول ، سپهر ۱۴۱۶ ه. ق.
- ۸- مجموعه استفتا آئات ستاد مرکزی اعتکاف قم ومعاونت فرهنگی مسجد مقدس جمکران.